

1

Introductie

- Hoe anders is dit allemaal:
- Dank!
- Hoe werkt ZOOM?
 - mensen thuis kijken en luisteren mee. Dat betekent ik zal vragen herhalen, thuis graag via de chatfunctie vragen stellen. Ik kijk daar in de pauze naar, of tijdens een filmpje maar meestal niet tijdens het college. Kom er direct of in een volgend college op terug.
- Aan het eind van elk uur ruimte voor interactie; ook vanuit huis kun je meedoen. Als je dat niet wilt kun je thuis de sessie verlaten.
- Graag om beurten de zaal verlaten i.v.m. afstand. Degenen bij de uitgang eerst. Er is koffie en thee in de 2 kleine zalen beneden.
- Pauze is iets langer om dit allemaal goed te laten verlopen.

2

Inhoud van de colleges

- Utopieën en wat daar de gevaren van kunnen zijn,
- Welke utopieën zijn belangrijk geweest in de recente geschiedenis en waarom?,
- Totalitarisme de ontmaskering van Arendt van actief geworden utopieën,
- De vrije markt als utopie, het boek van Ayn Rand als basis voor de utopie van de vrije markt.

3

Boeke

The slide shows two book covers. On the left is 'De utopie van de vrije markt' by Hans Achterhuis, with a blue cover and a small globe illustration. On the right is 'Atlas Shrugged' by Ayn Rand, with a cover featuring the Atlas statue holding a globe against a cloudy sky.

4

Waarom dit Rands Atlas shrugged?

- Meest verkochte boek na de bijbel,
- Grote economen hebben zich laten leiden door de thematiek en de mensbeelden van dit boek,
- Ideeën hebben kracht en dit boek was een bundeling van ideeën waarvan we ook kunnen zeggen de tijd was er rijp voor.

5

Kritiek op de vrije markt

- Vandaag de dag is er toenemende kritiek op de ideologie van de vrije markt.
 - Maar welke idealen staat dan onder kritiek?
 - Als een ideologie de tijdgeest mee heeft of zelfs gaat leiden is er dan ook een probleem dat opgelost wordt met dat idee? Wat beloofde de vrije markt op te lossen?
 - Als we kritiek hebben op de vrije markt welke problemen zijn er dan nu en waren die er altijd al? Zitten die problemen in de achterliggende ideologie of in de uitvoerders?
 - Kortom kijken naar dit ideologisch zo belangrijke werk zou inzicht kunnen geven. Dat inzicht is nodig om werkelijk verder te komen i.p.v. gedachteloos de ene ideologie in te ruilen voor de andere.

6

Waarom Achterhuis' Utopie van de vrije markt?

- Iemand die zich al tijden bezig houdt met utopieën. (gelezen tekst)
- Zijn kind heet Ernesto (1968) naar Che Guevara, marxist uit de kringen rond Castro die de revolutie voort wilde zetten buiten Cuba. Hij is in 1967 m.b.v. de CIA opgepakt in Bolivia en voor zijn proces geëxecuteerd.
- Zelf heeft Achterhuis een geschiedenis van denken over utopieën in boekvorm neergelegd.
- Hij maakt zelf ook duidelijk dat denkende mensen mee kunnen gaan in een ideologie en dan dingen kunnen zeggen of doen waarvan we nu zeggen ; 'Hoe bestaat het?' (zie Trouw 2019)

Maieutiek_Rand_2020-1

7

7

Rand lezen?

- Het is een dystopische roman,
- Er zitten eindeloze monologen in,
- Achterhuis geeft de grote lijn goed weer,
- Maar toch denk ik dat het goed zou zijn om het te lezen omdat je dan beter begrijpt wat de aantrekkingskracht van dit boek is.

Maieutiek_Rand_2020-1

8

8

Wie is Ayn Rand?

Ayn Rand wordt in 1905 als Alisa Rosenbaum in Sint-Petersburg geboren. Zij groeit op in een geassimileerd joods gezin. Vader is apotheker, moeder is thuis. In 1917 wordt het bedrijf door bolsjewisten overgenomen. Het gezin gaat naar de Krim.

Rand is dol op verhalen uit Amerika en nadat ze haar studie geschiedenis heeft afgemaakt gaat ze als 21-jarige in 1926 alleen naar de Verenigde Staten. Via een baantje als filmfigurant wordt ze scenarioschrijver in Hollywood. Ze gaat een pseudoniem gebruiken. In 1943 verschijnt *The Fountainhead* en *Atlas Shrugged* in 1957. Ze overlijdt in 1982 in New York.

Ze formeert een groep rondom zichzelf die in een bijna sekteachtige situatie leven alsof ze het Nieuwe Atlantis zijn. Belangrijke namen; Nathaniel Branden psycholoog en pr man voor de ideeën van Rand en Alan Greenspan de latere voorzitter van de FED.

Maieutiek_Rand_2020-1

9

9

Wat is de FED ?

Het **Federal Reserve System** (ook wel *The Fed*) is de centrale bank van de Verenigde Staten van Amerika, vergelijkbaar met de Europese Centrale Bank. De Bank wordt bestuurd door de Board of Governors die door de President van de Verenigde Staten wordt benoemd. De bank is niet van de staat maar van de deelnemende banken. De FED houdt zich bezig met monetair beleid en houdt toezicht op het binnenlands betalingsverkeer.

We zien ze vooral optreden in tijden van crisis als de rente verhoogt moet worden, of als banken overeind gehouden moeten worden door het opkopen van hun hypotheek (Fanny Mae)

Maieutiek_Rand_2020-1

10

10

Wat is haar invloed

Haar boek, een roman 'Atlas Shrugged', verschenen in 1957 is door de lezers van Time Magazine uitgeroepen tot het één na belangrijkste boek na de Bijbel van de twintigste eeuw.

In Europa is ze min of meer onbekend gebleven, het boek is amper in vertaling uitgekomen en haar objectivisme werd hier niet serieus genomen.

Door haar jarenlange vriendschap met Alan Greenspan (voorzitter van de FED) had ze werkelijke invloed op de echte economie.

Ongemerkt is in met name 80iger en 90iger jaren dit idee ook in Europa opgepikt in het afschudden van ideologie in de politiek en een toename van het idee dat de vrije markt de beste manier was om de belangen van mensen te dienen en de samenleving voortuitgang te brengen. (o.a. Thatcher)

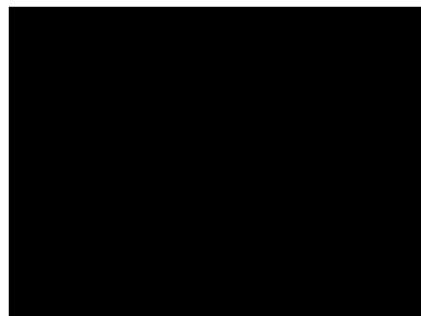
Rand noemt haar idee 'objectivisme'.

Maieutiek_Rand_2020-1

11

11

Wat is objectivisme?(10 minuten)

Maieutiek_Rand_2020-1

12

12

Hoe verhoudt zich het denken van Rand tot andere liberale marktopvattingen

- Lijkt extreem en wordt ook wel gezien als perverse variant op de economie maar :
- Ook De Tocqueville zegt ook dat eigen belang de grootste drijfveer is. Voor hem is echter ook duidelijk dat eigenbelang kan ontsporen. In zijn optiek is het christendom een manier om mensen moreel te begrenzen in hun begeerte.
- Dat is precies waar Rand zich tegen verzet. Die vindt religie en socialisme beide perverse prikkels. Namelijk altruïsme en gezamenlijkheid.

Maieutiek_Rand_2020-1

13

13

Moraal en economie?

Het goede leven en de vrije markt stellen de schrijvers dat er te weinig aandacht is voor de moraal in het denken over de vrije markt.

Maar ik denk dat het eerder zo is dat er een mensopvatting achter schuilgaat die de best mogelijke moraal vindt in het ons aanspreken op ons eigen belang. Dat maakt ons niet langer afhankelijk van kerk of staat. In die zin hoeft het bij een vertrouwen in onze eigen rationaliteit en daarmee is het ook een Verlichtingsideaal.

Maieutiek_Rand_2020-1

14

14

Definitie vrije markt

“De vrije markt is het wereldwijde systeem waarin ondernemingen en privé-personen goederen en diensten kunnen ontwikkelen en aanbieden aan elkaar. Daarbij kunnen ze vrije keuzes maken en beschikken zij over productiemiddelen, koopkracht en rationaliteit zodat zij tot onderlinge transacties kunnen komen, waarbij de prijs primair wordt bepaald door de verhouding van vraag en aanbod.” (Verbrugge e.a. 2019, blz. 31)

Maieutiek_Rand_2020-1

15

15

Is Rand een Amerikaans verhaal waar wij in Europa ons terecht weinig in verdiept hebben?

- Monbiot heeft het boek *Uit de puinhopen* geschreven. (2017) Hij haalt aan dat Rand een van de mensen is van wie de groteske doctrines aannemelijk lijken omdat ze zijn ingebed in een overtuigend verhaal.
- Hij beschrijft hoe het verhaal van het neoliberalisme en het libertaire denken ruimte kregen in Europa.
- Het is bedacht in 1938 als term door Hayek en von Mises die Roosevelts *New Deal* (1932) net zo erg vonden voor de toekomst van de mensheid als nazisme en communisme. (M. blz. 36) Zij richtten een stichting op hun idealen te verbreiden, maar het werd pas groot in de 70-iger jaren. Thatcher omhelsde het in 1975 openlijk. (M. Blz 38)

Maieutiek_Rand_2020-1

16

16

Probleem om kritiek te kunnen leveren

“De eerste is dat we, als gevolg van de anonimiteit van het neoliberalisme, tot voor kort niet eens in staat waren om te onderkennen dat deze leer een samenhangend gedachtestelsel vormt, laat staan dat ook maar iemand in de gaten had dat het hier om een ideologie gaat die verantwoordelijk is voor een groot deel van de crises waarmee we de afgelopen jaren geconfronteerd zijn. In plaats daarvan hebben we het neoliberalisme, net als andere allesdoordringende systemen, gezien als niet meer dan de natuurlijke orde - het 'zo is het nou eenmaal.'” (M. 44)

“De tweede reden voor de opmerkelijk lange levensduur van het neoliberalisme is het ontbreken van verhalen die een tegenwicht kunnen bieden. (...) Maar toen het neoliberalisme in 2008 uit elkaar viel, leken de politieke partijen in te stemmen met Margaret Thatchers beroemde uitspraak: er was inderdaad geen alternatief. (M. 45)

Maieutiek_Rand_2020-1

17

17

Op voorhand

- Het gaat hier niet over welk economisch systeem het beste is,
- Het gaat hier niet om links versus rechts,
- Het gaat wel om mensbeelden
- Het gaat over de kracht van het narratief
- Het gaat om het onderkennen van utopische componenten en wat maakt dat we daar gevoelig voor zijn,
- Het gaat om het ontmaskeren van utopische elementen van ons denken over de samenleving en onszelf, om gedachteloos omslaan naar een nieuw idee te voorkomen.

Maieutiek_Rand_2020-1

18

18